

گاه‌شمار نهضت جنگل

(۱۲۹۴-۱۳۰۰)

دکتر هومن یوسف‌فرهی

فرهنگ ایلیا

سروشنامۀ: یوسفدهی، هومن، ۱۳۳۹-
 عنوان و نام پدیدآور: گاه‌شمار نهضت جنگل (۱۳۰۰-۱۳۹۴)/ هومن یوسفدهی.
 مشخصات نشر: رشت: فرهنگ ایلیا، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری: ۹۰ ص: مصور، عکس: ۲۱x۲۱
 شابک: ۲- ۳۸۰ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
 موضوع: نهضت جنگل، گیلان، ایران، ۱۳۳۳-۱۳۳۰ ق- گاه‌شماری
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۹۷۷/۱۴۷۷ DSR
 رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۷۵۲۰۴۵
 شماره کتابخانه ملی: ۳۵۷۵۲۳۵

• گاه‌شمار نهضت جنگل •
 • چاپ نخست: ۱۳۹۳ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه • شماره نشر: ۴۶۵
 • صفحه‌آرا: شاهین بشرا • نمایه‌ساز: متین باقری
 • آماده‌سازی و نسخه‌برداری: کارگاه نشر فرهنگ ایلیا
 • این اثر تحت حمایت قانون حقوق مؤلفان و مصنفان قرار دارد.
 • شابک: ۲- ۳۸۰ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
 • نشر فرهنگ ایلیا؛ رشت، خیابان آزادگان، جنب دبیرستان دکتر بهشتی،
 (خ صفايي)، خیابان خاتم، شماره ۴۹
 • تلفن: ۳۳۳۴۴۷۳۳ ۳۳۳۴۴۷۳۲ - ۰۱۳ • دوزنگار: ۳۳۳۲۱۸۲۸ - ۰۱۳
 Email: nashreilia@yahoo.com www.farhangeilia.ir

فهرست

۷	یادداشت حوزه هنری گیلان
۸	مقدمه
۱۱	میرزا کوچک جنگلی
۱۴	سال ۱۲۹۴
۲۳	سال ۱۲۹۵
۲۹	سال ۱۲۹۶
۳۸	سال ۱۲۹۷
۴۷	سال ۱۲۹۸
۵۵	سال ۱۲۹۹
۷۲	سال ۱۳۰۰
۸۱	فهرست منابع
۸۳	نمایه

یادداشت حوزه‌ی هنری گیلان

بی‌شک یکی از رویدادهای مهم سیاسی - اجتماعی در تاریخ معاصر ایران، شکل‌گیری نهضت جنگل به رهبری میرزا کوچک جنگلی است؛ این نهضت اگرچه در رویارویی با حکومت استبدادی زمان خود، چندان دیر نپایید و به خاموشی گرایید، اما اتفاقات مهمی را در تاریخ گیلان به‌طور خاص و در تاریخ کشور به‌طور عام رقم زد؛ آن‌چنان که بررسی و تحلیل تاریخ معاصر بدون اشاره به خیزش جنگل قطعاً تحلیلی ناقص و ناکافی خواهد بود.

حس میهن‌دوستی سران نهضت جنگل و اعتقاد به رهایی ملت ایران از زیر ستم‌ایادی داخلی و خارجی، چنان محکم و استوار بود که مبارزان جنگل با همه‌ی کمبودها، روزگاری بس سخت و طاقت‌فرسا را رویارو با سه جبهه‌ی حکومت مرکزی، روس و انگلیس سپری کردند و چنان‌چه تشکیلات جنگل دچار خیانت برخی عناصر داخلی خود نمی‌شد و یا پشتیبانی مالی و تسلیحات نظامی به قدر کفایت در اختیار داشت، چه بسا بنیان‌اولین حکومت جمهوری شورایی که در گوشه‌ای از خاک ایران (گیلان) جوانه زده بود، اکنون درختی تناور بود و ملتی را از نعمت بار و بر خود متنعم می‌ساخت. هم‌چنین، پیروزی این قیام می‌توانست، بنیان‌اولین حکومت براساس مبانی اسلام را به‌واسطه‌ی رهبری یک طلبه‌ی روحانی به ملت ایران عرضه کند.

با این‌همه، منابعی که تاکنون به بررسی نهضت جنگل پرداخته‌اند خالی از ضد و نقیض‌های معمول نبوده و نیست و همین امر رویکرد مجدد به این نهضت حماسی و واکاوی آن را کاملاً ضروری می‌نماید.

کتاب «گاه‌شمار نهضت جنگل» اگرچه زنجیر روزانه‌ی رخدادهای آن به یکدیگر متصل نیست اما نخستین کتابی است که رخدادهای این نهضت را به‌صورت پشت سرهم و با تاریخ دقیق و عکس تا آن‌جا که از پژوهش‌های میدانی و منابع مختلف به‌دست آمده در اختیار مخاطب قرار می‌دهد.

جا دارد از دکتر هومن یوسف‌دهی که با نکته‌سنجی و دقت بسیار، پژوهش این اثر را به انجام رسانده‌است، سپاسگزار باشیم. امید است با به دست آمدن اسناد و مدارک جدید در سال‌های نه‌چندان دور، این کاستی‌ها با پرشدن خانه‌های خالی گاه‌شمار مرتفع شود.

مقدمه

بی‌شک نهضت جنگل یکی از بزرگ‌ترین و مؤثرترین قیام‌های مردمی در طول تاریخ ایران به‌شمار می‌آید و تقارن تاریخی آن با رویدادهای مهم دنیا نظیر جنگ جهانی اول، سقوط تزارها در روسیه، روی کار آمدن بلشویک‌ها و نیز توسعه‌طلبی‌های آلمان و انگلستان در خاورمیانه، اهمیت آن را دوچندان کرده است. به همین خاطر بررسی همه‌جانبه‌ی این قیام در حوزه‌های تاریخ، سیاست، اقتصاد، ادبیات، فرهنگ و علوم اجتماعی بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

نهضت جنگل از آغاز شکل‌گیری تا امروز، بارها و بارها به صورت مستقیم و غیرمستقیم و با تنوع شگفت‌انگیزی در دیدگاه، مورد نقد و داوری قرار گرفته است و اگر بگوییم این تنوع در منظر و نظر، از ماهیت این نهضت، یعنی تنوع ملیتی، قومی و مرامی جنگلی‌ها و تغییر جهت سیاسی آن از «هیأت اتحاد اسلام» به «جمهوری سرخ گیلان» سرچشمه گرفته است، به خطا نرفته‌ایم. متأسفانه داوری‌های صورت گرفته در مورد نهضت جنگل عمدتاً یا با غرض‌ورزی و بی‌انصافی همراه بوده یا با شیفتگی و تعصب؛ و در این میان، نقش حکومت‌ها را در انحراف اذهان و قلب واقعیتهای نباید فراموش کرد.

اکنون پس از گذشت یک قرن از آغاز نهضت جنگل و پس از انتشار هزاران برگ اسناد، نامه‌ها و خاطرات مربوط به این قیام در ایران و دیگر کشورها، وقت آن رسیده که همه‌ی پیش‌فرض‌ها از اذهان زوده شود و داوری منصفانه و بی‌حس و بغضی در این باره صورت پذیرد. نخستین گام در این راه تدوین گاه‌شماری برای تعیین زمان دقیق هر واقعه و مشخص کردن توالی صحیح رویدادهای تاریخی مرتبط و مؤثر است. محققان این امر راهگشای تاریخ‌دانان و تحلیل‌گران در فهم درست جریان حوادث و جهت‌گیری‌های سیاسی افراد و گروه‌ها و حتی کشورها خواهد بود؛ چرا که هر واقعه‌ی تاریخی می‌تواند توجیه‌کننده‌ی اقدامات و رویدادهای قبل و بعد از خود باشد. اثری که پیش‌رو دارید، تلاشی است در همین زمینه. این اثر گاه‌شمار رویدادهایی است که مقارن با نهضت جنگل در گیلان، ایران و جهان به وقوع پیوسته و به‌زعم گردآورنده، بر کم و کیف اقدامات موافقان و مخالفان این نهضت و روند حوادث تاریخی آن دوران مؤثر بوده است. یادآوری این نکته ضروری است که نخستین‌بار محقق ارجمند جناب آقای جعفر مهرداد در کتاب **مدخلی بر بازشناسی نهضت جنگل** در این مسیر قدم نهاده‌اند و نگارنده با الهام از این کتاب و با أخذ شیوه‌ی تدوین از کتاب **روزشمار تاریخ ایران** تألیف مورخ فاضل دکتر باقر عاقلی و با مراجعه به ده‌ها کتاب و مقاله و مجله و سند دیگر، به گردآوری این مجموعه پرداخت.

تدوین این اثر با مشکلات متعددی همراه بود که برخی از آن‌ها عبارت بود از:

الف) مشخص نبودن تاریخ دقیق برخی از وقایع؛

ب) اختلاف تاریخ‌ها در دو یا چند منبع در خصوص یک واقعه‌ی مشخص؛

پ) تفاوت تاریخ‌های استفاده شده در منابع و اسناد از حیث شمسی، قمری و میلادی بودن و اختلاف سیزده روزه‌ی تاریخ میلادی اروپا و روسیه‌ی تزاری؛

ت) دشواری تطبیق تاریخ‌های میلادی و قمری با تاریخ شمسی که اهل فن از ظرایف آن آگاهند؛

ث) مغایرت تاریخ برخی اسناد با توالی حوادث مرتبط با آن و ...

نگارنده علی‌رغم همه‌ی این مشکلات و آگاهی از کمرنگ شدن اهمیت روز و ماه با آمدن دهه و قرن، تلاش نموده است تا اثری با دقت مقبول و حداقل اشتباه در تعیین توالی صحیح حوادث و رویدادها عرضه کند و امید است صاحب‌نظران و تاریخ‌دانان نیز با رفع نقایص احتمالی کتاب، ما را رهین منت خود سازند. در خاتمه مراتب سپاس خود را نسبت به دست‌اندرکاران حوزه هنری گیلان، ناشر محترم و همکارانش اعلام می‌دارم.

هومن یوسفدهی